

- канд. мист. 17.00.03. ЛНМА ім. М. В. Лисенка. Л., 2019. 241с. + 148 с. (додатки).
3. Гуральна С. Служба Божа Й. Кишакевича (1924, 1932 років видання). *Українська музична культура на сучасному етапі: трансформація традиційних та академічних форм: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Фоліант, 2013. С. 82-88.
 4. Кияновська Л. *Творчість отця Йосифа Кишакевича*. Львів: Поклик сумління, 1997. 95 с.
 5. Кудрик Б. *Огляд історії української церковної музики*. Перевидання 1937 року [вступна стаття, коментарі Ю. П. Ясіновського]. Львів, 1995. 128 с.
 6. Матійчин І. М. *Василянське піснярство кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. як феномен галицької музичної культури*. Дис. канд. мист. 17.00.03. 2009.
 7. Матійчин І. М. *Українська василянська піснетворчість кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. (до питання дослідження)*. *Наукові записки ТДПУ і НМАУ*. Серія: мистецтвознавство. Тернопіль – Київ. 2004. № 1 (12). С. 9–16.
 8. Медведик Ю. Є. *Українська духовна пісня ХVІІ – ХVІІІ століть*. Львів: в-цтво Українського католицького університету, 2006. 324 с.
 9. Місіонар. Жовква, 1909. С. 107.
 10. Рудакевич О. *Українська національна ідея в духовній музиці Галичини у ХІХ столітті*. *Київська церква*. 2000. № 3 (9). С. 133-135.
 11. Церковна музична бібліотека. *Посланник*. 1900. Ч. 12. С. 6.

*Єнакаке Юліян Адамович
(м. Чернівці, Україна)*

DOI: <https://doi.org/10.37835/AMS-2024-17-18-04-6.05>

УДК 342.722

Правові гарантії свободи совісті в Україні в умовах війни

Гарантованість свободи совісті та віросповідання за будь-яких умов і обставин має залишатися головним пріоритетом розвитку суспільства та свідченням утвердження кожної країни як демократичної і правової держави.

З перших років відновлення державної незалежності та суверенітету, Україна стала на шлях активної розробки законодавчої бази задля забезпечення свободи совісті, віросповідання й вільного функціонування релігійних організацій. Ці питання знайшли своє чітке відображення в головному Законі – Конституції України та Законі України "Про свободу совісті і релігійні організації", які в свою чергу пройшли скрупульозну експертизу не лише на загальнонаціональному науково-теоретичному, а й міжнародному правовому рівнях.

Але складні й суперечливі процеси пов'язані із війною росії проти України, даруванням об'єднаній Українській православній церкві Томосу про її автокефальний статус (6 січня 2019 р.), що своєю чергою спровокувало ще більшу агресію і повномасштабне вторгнення в лютому 2022 р., актуалізує проблематику теоретичного обґрунтування та практичних механізмів збереження загальноновизнаних правових і богословських норм свободи совісті, але за умови, що це не становитиме загрозу національній безпеці, не сприятимуть колабораціонізму та співпраці афілійованих з Московським Патріархатом церков.

В умовах війни проблеми, пов'язані з реалізацією свободи совісті, як фундаментальної компоненти прав людини, постають особливо гостро. Річ у тім, що свобода совісті – це природне право на умови (гарантії) і можливості, за яких забезпечується вільне самовизначення особистості у світоглядній сфері буття, її духовне становлення, розвиток, ідентифікація та самореалізація. Також ніхто не може встановлювати обов'язкових світоглядних норм (переконань) або релігійних обмежень. Не допускається й найменше примушування людей до сповідання або ж відмови від обраної віри (релігії), участі в Богослужіннях, літургійному житті Церкви, Таїнствах тощо. Ніхто (жодна державна інституція чи відомство) не має права впливати силою чи іншими засобами на вибір громадян релігійної організації чи конфесії. Все це має відбуватися винятково з вільної волі людини.

Водночас держава зобов'язана дбати про свою зовнішню і внутрішню безпеку, безпеку власних громадян. Щоб хтось зміг щось вільно обирати (релігію чи сповідувати і практикувати ту чи іншу віросповідну доктрину), він має бути в безпеці. У такому випадку держава зобов'язана обмежувати права, але не на свободу совісті, а свободу діяльності релігійної організації (інституції), яка підважує основи національної безпеки, служить або співпрацює з країною-агресором, поширює пропагандистські ідеологеми і створює в такий спосіб загрозу життю та здоров'ю людей. **Такі організації мають бути негайно зняті з реєстрації і заборонені на законодавчому рівні.**

Обстоюючи твердження про обов'язок держави завжди виступати гарантом і забезпечувати право людини на свободу совісті в умовах війни. Ми, однак, вважаємо, що обов'язковому обмеженню може і має підлягати зовнішня сторона свободи релігії (церкви), оскільки лише так можна запобігти тому, аби релігійний чинник (якась релігійна організація) не стала зброєю масового ураження, спрямованою на підриг довіри до державних інститутів, органів місцевої влади, армії тощо. Сьогодні на прикладі діяльності "Української" православної церкви, що канонічно підпорядковується Московському патріархату, ми спостерігаємо, що вона стоїть на сторожі неімперської ідеології

"русского міра" мало не на всіх теренах України, а надто на Буковині та Закарпатті.

Отже, актуалізуючи проблематику правових гарантій свободи совісті в умовах війни, також мусимо наголосити на потребі обґрунтування нової концепції взаємовідносин Церкви і Держави, релігії та права. Більше того, на нашу думку, це має мати глобальний всхристиянський контекст, а, можливо, й ширше – світовий міжрелігійний контекст.

Війна, як ніщо інше, підтверджує Шмідтове розуміння релігійної свідомості, який переконував, що вона – глибоко політична. Даючи ці політичні посили прихильникам Московського Патріархату в Україні Кирило Гундяєв вторгнення і військові злочини російських військ, бандформувань та найманців із середовища ув'язнених за тяжкі злочини назвав "боротьбою, що має не фізичне, а метафізичне значення" [2].

На цьому кривавий патріарх не зупинився. 27 березня 2024 р. на так званому Всесвітньому російському народному соборі, який відбувся з його благословення, за ним же складеним порядком денним і вивіреними "наказами" (постановами), зроблено наголос на "священному" характері війни росії проти України. У слід за Кирилом Гундяєвим, повномасштабне вторгнення в лютому 2022 р. та нечувану до того моменту військову агресію, яку В. Путін назвав "спеціальною військовою операцією", належить сприймати не інакше, як новий етап "національно-визвольної боротьби російського народу проти злочинного київського режиму і колективного Заходу, що стоїть за ним, яка ведеться на землях Південно-Західної Русі з 2014 року" [5]. Він також наполягає на тому, що з "духовно-морального погляду спеціальна військова операція є Священною війною, в якій Росія та її народ, захищаючи єдиний духовний простір Святої Русі, виконують місію того, хто стримує, захищаючи світ від натиску глобалізму та перемоги Заходу" [5]. У цьому контексті великоімперські плани В. Путіна і його найвищого церковного рупора – РПЦ, – "вся територія сучасної України має увійти до зони виняткового впливу Росії" [5].

З цієї заяви, оформленої як "наказ" собору, видно, що очолювана Кирилом Гундяєвим РПЦ постає головним легітимізатором і релігійним пропагандистом країни-агресора, ключова ціль якої полягає в тому, щоби, маніпулюючи релігійними почуттями, свідомістю та віроповчальними настановами, віднайти дієві механізми масового схилення до мобілізації й реального всеохопного повстання населення російської федерації проти українського народу, який стікає кров'ю саме у результаті страшної віроломної війни, освяченої Кирилом Гундяєвим.

Зіткнувшись із цим викликом держава має право, навіть більше – обов'язок, адекватно реагувати. А це означає, що вона має повночинно негайно на

законодавчому рівні заборонити будь-які структури (церковні, політичні, громадські тощо), які не відмежувалися від цієї інституції і не засудили її антиукраїнську, антихристиянську й антилюдську пропагандистську ідеологію.

У зв'язку з цим надзвичайно переконливу і водночас добре виважену з наукового і морально-етичного поглядів концептуалізацію, Мирослав Маринович пропонує нейтралізувати загрозу єресей, аналізуючи "деякі пасажі" зі згаданого "Наказу", співставляючи їх із висновками "Послання Архиперейського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій". Зауважмо, що у висновках останнього докуманте отці-автори констатували, що "на наших очах чиниться страшна підміна: те, що є злом, зодягається в шати добра; а те, що є добром, припечатується пекельним тавром" [4].

Рефлексуючи на кожною тезою, здійснивши глибокий, опертий на Святе Письмо компаративний аналіз змісту Кирилового "наказу", що з новою силою увиразнює всю внутрішню суть неімперської доктрини "русского міра", М. Маринович немов б'є на сполох: "Я знову і знову наголошую на тому, що ця доктрина несе в собі загрозу для світового християнства, яка є аж ніяк не меншою за загрозу аріанства, несторіанства чи іконоборства. У першому тисячолітті християни світу на Вселенських соборах змогли об'єднаними зусиллями нейтралізувати загрозу цих єресей. Невже сьогодні, у третьому тисячолітті, християни світу розведуть руками і визнають свою безпорадність? Невже ми готові поступитися правдою Христового Євангелія задля «екуменізму» церковної політкоректності?" [3].

У боротьбу з цією страшною і руйнівною релігійною єрессю та політичною доктриною водночас мають однаковою мірою включитися як релігійні інституції (усі Церкви світу), так і держави, а надто ж Україна, яка більше за будь-яку країна постраждала від цієї ідеології. Адже здійснювати "забезпечення виконання і додержання законодавства про свободу совісті, світогляду, віросповідання та релігійні організації" – це безпосередній обов'язок її центральних і місцевих органів влади, які покликані забезпечувати формування та реалізацію державної політики у сфері релігії [3].

Отже, питання правових гарантій і забезпечення свободи совісті і релігійних організацій в умовах війни постає особливо гостро й, передусім тому, що московський патріарх, який заохочує В. Путіна до агресії й захоплення України, використовує релігійний чинник за ідеологічну зброю, спрямовану на руйнування духовно-ціннісних основ українського народу. РПЦ за допомогою структур Московського патріархату, які діють в Україні, збирає на користь російських спецслужб інформацію, проводить різні спецоперації з дискримінації українського уряду, який начебто переслідує "канонічне"

православ'я, розробляє й активно обробовує різні механізми деструктивної пропаганди, спрямованої на підрив довіри до ЗСУ, державних органів і дестабілізації ситуації всередині країни загалом.

Поряд з тим, Українська держава, виступаючи гарантом прав і свобод громадян, зобов'язана захистити свій народ від облуди "руського міра". Вона також повинна враховувати, що потурання на користь "У"ПЦ МП, толерування поширення неімперської ідеології "руського міра", під гаслами "какая раніца", упереджене ставлення до українців, які чверть століття боролися за автокефалію Українського православ'я, жорстоке знищення радянськими спецслужбами УАПЦ й постійне цькування її прихильників у період вивіщення ролі УПЦ КП, а також масові переслідування сталінським режимом УГКЦ, призвели до суттєвої зміни релігійної карти нашої країни, хоча більшості з них поступово вдається повернути втрачене.

І, нарешті, варто розуміти необхідність і настирливо шукати шляхи допомоги (в т. ч. у міжнародних інституціях і, зокрема – Всесвітній раді Церков) для задоволення релігійних потреб українців, які опинилися в окупації або втекли від війни за кордон і там знову потрапили в тенета московського патріархату, через те, що Православна церква України, згідно із Томосом, не має права засновувати парафії за межами її канонічної території.

Література:

1. Закон України «Про свободу совісті і релігійні організації». Джерело доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
2. Імперський поворот» патріарха Кирила та його проповіді про Україну розколюють РПЦ. Джерело доступу: <https://tva.ua/2022/04/06/imperskyj-povorot-patriarkha-kyryla-ta-joho-propovidi-pro-ukrainu-rozkoliuiut-rpts/>
3. Маринович М. Накази бувають і злочинні. . Джерело доступу: <https://ucu.edu.ua/news/nakazy-buvayut-i-zlochynni/>
4. Послання Архиєрейського Синоду УГКЦ в Україні щодо війни та справедливого миру в контексті нових ідеологій. Джерело доступу: https://risu.ua/poslannya-arhiyerejskogo-sinodu-ugkc-v-ukrayini-shchodo-vijni-ta-spravedlivogo-miru-v-konteksti-novih-ideologij_n146275
5. У РПЦ "СВО" назвали Священною війною за право жити на "власній землі". Джерело доступу: https://risu.ua/u-rpc-svo-nazvali-svyashchennoyu-vijnoyu-za-pravo-zhiti-na-vlasnij-zemli_n147173